

PRZYRODA

Do każdej lekcji uczeń powinien być przygotowany posiadając:

- podręcznik (1 na ławkę)
- zeszyt przedmiotowy
- zeszyt ćwiczeń
- przybory do pisanie, rysowania

Formy sprawdzenia osiągnięć:

- Sprawdziany (zapowiedziane tydzień wcześniej)
- Kartkówki (mogą być niezapowiedziane) z 3 ostatnich lekcji
- Odpowiedz ustna
- Praca domowa
- Aktywna praca w czasie lekcji
- Notatki wizualne
- Plakaty, prezentacje
- Samodzielne prowadzenie części lekcji (po uzgodnieniu z nauczycielem)
- Zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń
- Modele przyrodnicze
- Prezentowanie pracy grupy
- Filmiki, piosenki
- Gry
- Udział w konkursach

Ogólne kryteria i wymagania na poszczególne oceny

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował treści zawartych w podstawie programowej, ma poważne braki w podstawowych wiadomościach
- nawet przy pomocy nauczyciela nie potrafi wykonać prostych poleceń wymagających zastosowania podstawowych umiejętności
- bardzo często nie odrabia prac domowych, jest regularnie nieprzygotowany do lekcji, nie prowadzi zeszytu przedmiotowego
- nie potrafi zbudować prostej wypowiedzi na zadany temat
- nie wykonuje zadań realizowanych przez zespół klasowy, jest bierny, nie przejawia zainteresowania treściami przedmiotu ani chęci przyswajania wiadomości i współpracy z nauczycielem

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- opanował treści konieczne, ale jego wiedza jest fragmentaryczna, ma braki w podstawowych wiadomościach i umiejętnościach, lecz z pomocą nauczyciela potrafi je w dłuższym czasie nadrobić
- rozpoznaje podstawowe zjawiska przyrody
- posiada, przejawiający się w codziennym życiu, pozytywny stosunek do środowiska przyrodniczego
- ma trudności ze zbudowaniem poprawnej wypowiedzi
- umie wykorzystać różne źródła informacji, przy czym objawia się to jako praca odtwórcza
- zachowuje na lekcji bierną postawę, ale wykazuje chęć współpracy i odpowiednio motywowany, jest w stanie przy pomocy nauczyciela wykonać proste polecenia

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności w stopniu podstawowym
- zna podstawowe pojęcia przyrodnicze
- rozpoznaje i ocenia postawy wobec środowiska przyrodniczego
- posługuje się mapą jako źródłem wiedzy przyrodniczej
- poprawnie odczytuje dane z tekstu, rysunków, diagramów, tabel
- obserwuje pośrednio i bezpośrednio procesy zachodzące w środowisku przyrodniczym oraz potrafi je opisać
- pracuje niesystematycznie, niechętnie wykonuje powierzone zadania

- formułuje ogólne opinie
- odpowiedź ustna odbywa się z pomocą nauczyciela zadającego kolejne pytania
- samodzielnie i w grupie rozwiązuje poprawnie nieskomplikowane polecenia, potrafi naśladować podobne rozwiązania w analogicznych sytuacjach
- wykazuje niewielką aktywność na lekcjach, ale współpracuje z grupą podczas realizacji zadań
- wykazuje postawę tolerancji oraz poszanowania dla cudzych poglądów

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- posiada kompetencje określone na oceny dopuszczającą i dostateczną
- opanował w niepełnym stopniu wiadomości i umiejętności ujęte w podstawie programowej
- właściwie wykorzystuje przyrządy do obserwacji i pomiarów elementów przyrody
- korzysta z różnych źródeł informacji tj: telewizji, czasopism przyrodniczych lub popularnonaukowych itp.
- dostrzega wpływ przyrody na życie i gospodarkę człowieka
- proponuje działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego
- ocenia relacje między działalnością człowieka a środowiskiem przyrodniczym
- dokonuje porównań zjawisk i elementów przyrody, posługując się terminologią przyrodniczą
- potrafi sformułować dłuższą wypowiedź
- swobodnie wypowiada się na wybrane tematy, w tym społeczne
- formułuje i uzasadnia własne poglądy i opinie
- systematycznie i aktywnie pracuje na lekcjach
- efektywnie pracuje i współpracuje w zespołach grupowych
- systematycznie przygotowuje się do zajęć i odrabia prace domowe
- chętnie wykonuje dodatkowe zadania

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- posiada kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną i dobrą
- opanował w pełnym stopniu wiadomości i umiejętności ujęte w podstawie programowej
- projektuje doświadczenia i prezentuje je
- ostrzega i ocenia związki w przebiegu zjawisk przyrodniczych i działalności człowieka
- przewiduje następstwa i skutki działalności człowieka oraz przebiegu procesów naturalnych w przyrodzie (wyjaśnia je i rozwiązuje)

- systematycznie i efektywnie pracuje na lekcjach
- sprawnie korzysta z dostępnych i wskazanych przez nauczyciela źródeł informacji
- wykorzystuje wiedzę z przedmiotów pokrewnych
- uczestniczy w realizacji zadań dodatkowych
- formułuje dłuższe wypowiedzi zawierające własne sądy i opinie
- aktywnie działa w zespole, wspiera innych, wpływa na efektywność pracy pozostałych członków grupy
- bierze udział w konkursach przyrodniczych i odnosi w nich pewne sukcesy

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- posiada kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną, dobrą i bardzo dobrą
- posiada wiadomości wykraczające poza materiał programowy
- poszerza swoją wiedzę o wiadomości w znacznym stopniu wykraczające poza podstawę programową, prezentuje dodatkową wiedzę w toku zajęć lekcyjnych
- wychodzi z samodzielnymi inicjatywami rozwiązania konkretnych problemów
- selekcionuje i hierarchizuje zdobyte wiadomości
- formułuje przemyślane i oryginalne wnioski
- samodzielnie wykonuje zadania o wysokim stopniu trudności, nie popełniając żadnych błędów merytorycznych
- wnosi twórczy wkład do pracy lekcyjnej, proponuje oryginalne rozwiązania
- wykorzystuje wiedzę w nowych sytuacjach poznawczych, potrafi samodzielnie formułować pytania i rozwiązywać problemy
- rozwija zainteresowania przyrodnicze, wykazuje inicjatywę i pomysłowość
- ma krytyczne podejście do zagadnień poruszanych na lekcji
- potrafi dyskutować, używa odpowiedniej argumentacji
- współpracuje z nauczycielem w przygotowaniu niektórych zajęć
- planuje i organizuje swoją pracę oraz pracę grupy zadaniowej
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych posługuje się nienaganną polszczyzną
- osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych na wyższym szczeblu

Zasady oceniania i klasyfikacji

- Podczas oceniania w zależności od formy brane są pod uwagę: estetyka, poprawność, terminowość i systematyczność.
- Sprawdziany, kartkówki, odpowiedzi ustne oraz prace domowe są obowiązkowe.
- Sprawdziany są zapowiadane przynajmniej z tygodniowym wyprzedzeniem.
- Sprawdziany będą przeprowadzane po opracowanym dziale i poprzedzone lekcją powtórzeniową.
- Uczeń nieobecny na sprawdzianie jest zobowiązany w terminie dwóch tygodni od chwili jego przeprowadzenia do zaliczenia materiału, który obejmował. Jeżeli z przyczyn losowych uczeń nie może jej napisać z całą klasą (długa choroba, pobyt w szpitalu) termin zaliczenia materiału sprawdzian musi być uzgodniony indywidualnie z nauczycielem.
- Uczeń otrzymuje na lekcji do wglądu sprawdzoną i omówioną pracę pisemną, zapoznaje się z jej wynikiem i ewentualne zastrzeżenia zgłasza do nauczyciela.
- W przypadku sprawdzianów pisemnych i kartkówek stosowane są konkretne kryteria punktowe

Progi procentowe	Ocena
powyżej 99-100	Celujący
powyżej 96-99	Bardzo dobry plus
powyżej 93-96	Bardzo dobry
powyżej 90-93	Bardzo dobry minus
powyżej 85-90	Dobry plus
powyżej 79-85	Dobry
powyżej 75-79	Dobry minus
powyżej 66-75	Dostateczny plus
powyżej 58-66	Dostateczny
powyżej 50-58	Dostateczny minus
powyżej 43-50	Dopuszczający plus
powyżej 36-43	Dopuszczający
powyżej 30-36	Dopuszczający minus
0-30	Niedostateczny

- W każdym semestrze uczeń może zgłosić 2 nieprzygotowania, które nie wpływają na jego ocenę cząstkową/ końcową
- Po zgłoszeniu kolejnego nieprzygotowania uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną
- Nauczyciel może przeprowadzać krótkie (10-15 minutowe) kartkówki bez zapowiedzi z zakresu materiału maksymalnie obejmującego 3 ostatnie tematy lekcyjne
- Nieobecność na lekcji nie zwalnia ucznia z przygotowania się do zajęć. Jeżeli uczeń był nieobecny na ostatniej (jednej) lekcji ma obowiązek uzupełnienia w zeszycie przedmiotowym tematu z ostatniej lekcji i wykonania zadanej pracy domowej. Brak takiej pracy domowej oznaczany jest w dzienniku zajęć jako nieprzygotowanie.
- Zgłoszenie nieprzygotowania musi się odbyć na początku lekcji, a nie w czasie jej trwania. Jeżeli w danym dniu nauczyciel planuje kartkówkę, uczeń zgłaszający nieprzygotowanie jest zwolniony z pisania kartkówki niezapowiedzianej. Prawo to nie dotyczy sprawdzianów i kartkówek zapowiadanych wcześniej.
- Inne formy kontroli (prace dodatkowe) – terminy i zakres materiału uzależnione są od ich stopnia trudności; nauczyciel ustala je w porozumieniu z uczniami.
- W czasie lekcji krótkie wypowiedzi będą nagradzane znakiem „+”. Stopień zostanie wpisany do dziennika po uzyskaniu przez ucznia trzech znaków według schematu: trzy plusy = bdb (5).
- Ocena pracy ucznia jest jawna, obiektywna, umotywowana i systematyczna. O wszystkich stopniach uczeń jest informowany w momencie ich wystawiania
- Ocena semestralna i roczna nie jest średnią arytmetyczną ocen cząstkowych
- Ostateczną ocenę semestralną i roczną wystawia nauczyciel przedmiotu a nie dziennik elektroniczny.
- Uczeń pracuje systematycznie przez cały semestr – nie poprawia się przed klasyfikacją
- Ocenę celującą na koniec semestru lub roku otrzymuje uczeń, który ze sprawdzianów otrzymuje oceny celujące lub jest laureatem konkursów bądź uzyskuje w nich bardzo dobre wyniki

Zasady udostępniania do wglądu testów/sprawdzianów/kartkówek

- Wszystkie prace pisemne są przechowywane przez nauczyciela do końca roku szkolnego
- Rodzice/prawni opiekunowie ucznia oraz uczniowie mają możliwość wglądu do sprawdzonych i ocenionych pisemnych prac kontrolnych oraz innej dokumentacji dotyczącej oceniania w obecności nauczyciela.

- W stosunku do ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w nauce uniemożliwiające sprostanie wymogom edukacyjnym wynikającym z realizowanego programu nauczania, potwierdzone pisemną opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej upoważnionej do tego jednostki - nauczyciel stosuje metody i formy pracy oraz wymagania zgodnie z zaleceniami zawartymi w opinii.

Zasady oceniania uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysleksja, dysgrafia, dysortografia)

- Uczeń powinien wykazać się wiadomościami i umiejętnościami z przedmiotu na miarę swoich możliwości w oparciu o obowiązujące wymagania w PSO na poszczególne stopnie.
- Wymagane jest systematyczne przygotowanie do lekcji, systematyczne odrabianie prac domowych, uzupełnianie zaległości w przypadku nieobecności na zajęciach edukacyjnych.
- Uczeń nie będzie miał obniżonej oceny częściowej, śródrocznej, rocznej za niski poziom graficzny pisma, słabą estetykę zapisu w zeszytach przedmiotowym, zeszytach ćwiczeń, kartkówkach, sprawdzianach, pracach klasowych, jednak jego zapisy mają być pełne, a nie tylko pojedyncze wyrazy, porywane zdania.
- Ortografia nie podlega ocenie.

Dostosowanie metod i form pracy dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w pisaniu i czytaniu

Objawy zaburzeń

Zwolnione tempo pracy – Ze względu na wolne tempo czytania lub pisania nauczyciel zmniejszy ilość zadań (poleceń) do wykonania w przewidzianym dla całej klasy czasie lub wydłuży czas pracy ucznia. Pisemne sprawdziany mogą być ograniczane do sprawdzania wiadomości poprzez stosowanie testów wyboru, zdań niedokończonych, tekstów z lukami – pozwoli to uczniowi skoncentrować się na kontrolowanej tematyce, a nie na poprawności pisania. Pozostawienie więcej czasu na wykonywanie zadań wymagających czytania.

Trudności ze zrozumieniem i zapamiętaniem czytanego tekstu – Nauczyciel będzie kontrolować stopień zrozumienia samodzielnie przeczytanych przez ucznia poleceń, szczególnie podczas sprawdzianów (wolne tempo czytania, słabe rozumienie jednorazowo przeczytanego tekstu może uniemożliwić wykazanie się wiedzą z danego materiału). Będzie wspomagał ucznia przez czytanie mu fragmentów poleceń.

Błędy w czytaniu – nauczyciel nie będzie wymagał głośnego czytania przed klasą. Będzie kontrolował zrozumienie tekstu i poleceń przy samodzielnej pracy z tekstem poprzez odpytywanie i wspomagał przez czytanie uczniowi poleceń.

Niepoprawna technika czytania, niechęć do czytania głośnego – nauczyciel będzie unikał głośnego czytania ucznia przed klasą. Odpytywał będzie indywidualnie po lekcji, na zajęciach dodatkowych.

Trudności w przepisywaniu, notowaniu – uczeń będzie siedział w pierwszych ławkach, blisko tablicy, udzielana mu będzie pomoc w uzupełnianiu notatek z lekcji. Ograniczone zostaną teksty do czytania i pisanie na lekcji do niezbędnych notatek, których nie ma w podręczniku.

Niski poziom graficzny pisma – motywowanie ucznia do czytelnego pisma. Wydłużenie czasu na napisanie zadania. Umożliwienie uczniowi wykonania prac domowych na komputerze. Odczytywanie nieczytelnych fragmentów pracy razem z uczniem.

Wolne tempo pisania – nauczyciel wydłuży czas na pisanie, zwłaszcza sprawdzianów pisemnych. Częściej będzie stosował odpytywanie ustne. Sprawdzanie wiadomości dotyczyć będzie krótszych partii materiału. Pytania nauczyciela do ucznia powinny być precyzyjne.

Trudności w pamięciowym opanowaniu tekstów – nauczyciel będzie odpytywał i polecał do zaliczenia mniejsze partie materiału. Na zajęciach będą stosowane zróżnicowane środki dydaktyczne np. obrazki, symbole. Zajęcia będą prowadzone metodami aktywizującymi, angażującymi jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch).

Trudności w zapamiętaniu nazwisk i nazw – nauczyciel przeznaczy więcej czasu na pamięciowe opanowanie materiału, jak najczęściej będzie stosował uczenie wielozmysłowe, skojarzenia znaczeniowe. W miarę możliwości będzie pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie.

Trudności w orientacji na mapie i w terenie, w operowaniu pojęciami związanymi z kierunkami – stosowanie przez nauczyciela na zajęciach przejrzystych map, wspólne odczytywanie mapy z uczniem. W miarę możliwości nauczyciel będzie pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie, dzielić dane zadanie na etapy i zachęcać do wykonywania małymi „kroczkami”.

Trudności w operowaniu pojęciami dotyczącymi czasu i przestrzeni – nauczyciel umożliwi korzystanie z pomocy dydaktycznych. Trudności z interpretacją schematów i wykresów – nauczyciel będzie kontrolował ich rozumienia podczas samodzielnej pracy ucznia z tekstem zawierającym schematy i wykresy.

Inne rodzaje dysfunkcji – ocenianie zgodnie ze wskazaniami poradni.

Przedmiotowe zasady oceniania

Klasa 4 – wymagania na poszczególne oceny szkolne

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczającą	dostateczną	dobrą	bardzo dobrą	celującą
Dział 1. Poznawanie przyrody (odpowiada treściom kształcenia z działów I i częściowo II z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
Sposoby poznawania przyrody	- wymienia źródła wiedzy o przyrodzie; - wymienia zmysły potrzebne do poznawania przyrody; - podaje przykłady obiektów, które można obserwować przez lupę.	- określa, co to jest przyroda; - podaje po dwa przykłady obserwacji przyrodniczych, w których wykorzystuje się lornetkę.	- podaje przykłady obiektów, organizmów, które można obserwować przez mikroskop; - wyjaśnia, do czego jest potrzebna mapa, kompas i taśma miernicza.	wyjaśnia, co to są narządy zmysłów i jaka jest ich rola w poznawaniu przyrody.	wyjaśnia, jakie są źródła wiedzy o przyrodzie.
Obserwacje przyrodnicze	podaje przykłady organizmów, obiektów i zjawisk, które można obserwować.	- wymienia sposoby dokumentowania obserwacji przyrodniczej; - wymienia zasady bezpieczeństwa, których należy przestrzegać, prowadząc obserwacje przyrodnicze.	wyjaśnia, co to jest obserwacja przyrodnicza.	opracowuje kartę obserwacji dowolnego obiektu.	wyjaśnia, kiedy można na podstawie obserwacji wyciągnąć wnioski.
Doświadczenia przyrodnicze	podaje przykłady pytań, na które można uzyskać odpowiedź,	wymienia zasady, których należy przestrzegać,	wymienia punkty, które zawiera karta doświadczenia.	podaje różnice między próbą badawczą	uzasadnia, dlaczego w doświadczeniu jest potrzebna próba kontrolna.

	przeprowadzając doświadczenie przyrodnicze.	prowadząc doświadczenie.		a kontrolną w doświadczeniu.	
Kierunki geograficzne	• wyjaśnia, kiedy jest nam potrzebna znajomość kierunków świata, • wyznacza kierunki świata za pomocą gnomonu i Słońca.	• posługuje się kompasem przy wyznaczaniu kierunków świata.	• opisuje kierunki świata na różny kierunków; • określa kierunki świata w terenie.	• opisuje sposoby wyznaczania kierunków świata w sytuacji, gdy nie ma przyrządów i gdy nie widać Słońca.	• konstruuje kompas domowym sposobem według instrukcji i posługuje się nim.
Zmiany położenia Słońca na niebie	• podaje przykłady świadczące o pozornych zmianach położenia Słońca na niebie; • wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>wschód Słońca, górowanie Słońca, zachód Słońca.</i>	• określa długość dnia (od wschodu do zachodu Słońca); • wyjaśnia pojęcie widnokręgu.	• charakteryzuje widnokrąg w mieście i na wsi; • analizuje zależności między długością cienia a wysokością Słońca nad widnokresem.	• podaje zależności między wielkością widnokręgu a wysokością, na jakiej znajduje się obserwator.	• wyjaśnia, dlaczego droga Słońca nad widnokresem odbywa się w cyklu dobowym.
Położenie Słońca na niebie w różnych porach roku	• wymienia daty rozpoczynające kalendarzowe pory roku; • wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>równonoc i przesilenie.</i>	• opisuje ilustracje pokazujące drogę Słońca nad widnokresem w zależności od pór roku.	• rozpoznaje i wskazuje rysunki przedstawiające drogę Słońca w dniach rozpoczynających pory roku; • wyjaśnia zależność między wysokością Słońca nad widnokresem a długością cienia w różnych porach roku.	• samodzielnie wykonuje rysunki przedstawiające drogę Słońca nad widnokresem w dniach rozpoczęcia pór roku.	• wyjaśnia przyczyny występowania różnic w długości drogi Słońca nad widnokresem, w zależności od pory roku.
Podsumowanie działu 1.	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 1–6.				

Poznanwanie przyrody					
Dział 2. Orientacja w terenie i pogoda (odpowiada treściom kształcenia z działów II (częściowo) i III z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
Co to jest plan?	• wyjaśnia, co to jest plan; • podaje przykłady zastosowania planów.	• rysuje proste plany małych przedmiotów w zeszyte, np. pudełka od zapalek; • wyjaśnia, dlaczego nie można narysować planu klasy bez zmniejszenia jej wymiarów.	• rysuje obiekty w podanych dowolnych zmniejszeniach, np. plan klasy, pokoju, ławki szkolnej.	• szacuje na podstawie pomiarów sali lekcyjnej, ile razy należy zmniejszyć długość i szerokość sali, aby jej plan zmieścił się na kartce.	• wyciąga wnioski dotyczące zależności między zastosowanym pomniejszeniem obiektu a wielkością tego obiektu na planie.
Plan i mapa	• wymienia różnice między planem i mapą; • wymienia stałe elementy mapy; • odczytuje na mapie topograficznej, gdzie znajduje się np. las, szkoła, kościół.	• rozpoznaje na mapie znaki topograficzne liniowe, powierzchniowe i punktowe, podaje ich przykłady. • rozpoznaje mapę topograficzną wśród innych map do wyboru.	• określa kierunki świata na mapie topograficznej; • analizuje mapy topograficzne pod względem liczby zabudowań i innych elementów.	• planuje i opisuje trasę wycieczki, określając kierunki świata; • wyznacza trasę wędrówki, zgodnie z opisem na mapie topograficznej.	• podaje przykłady innych map (np. tematycznych) i opisuje ich zastosowanie.
Korzystanie z planów i map	• wskazuje plany miast wśród innych map; • wymienia sytuacje życiowe, w których plan miasta jest niezbędny.	• odczytuje informacje z planu miasta i mapy topograficznej w podstawowym zakresie; • wskazuje ulice i określa kierunki, w których przebiegają, np. z północy na południe;	• planuje trasę wycieczki po mieście lub po najbliższej okolicy z uwzględnieniem najciekawszych punktów lub punktów wskazanych przez nauczyciela.	• orientuje plan miasta i mapę topograficzną za pomocą kompasu i charakterystycznych punktów w terenie; • opisuje przebieg podanej trasy z uwzględnieniem kierunków przebiegu ulic, lokalizacji zabytków itp.	• szkicuje trasę ze szkoły do domu, uwzględniając kierunki świata, bez korzystania z mapy.

		• pokazuje na planie punkty wymienione przez nauczyciela; • określa kierunki świata na mapie topograficznej i planie miasta.			
Składniki pogody	• wymienia składniki pogody.	• opisuje poszczególne składniki pogody.	• rozróżnia opady i osady atmosferyczne.	• na podstawie prognozy pogody opisuje jej składniki.	• rozróżnia przykładowe rodzaje chmur i przewiduje na podstawie ich wyglądu zmiany w pogodzie.
Pomiar składników pogody	• przyporządkowuje składniki pogody do urządzeń pomiarowych.	• wymienia jednostki pomiaru składników pogody.	• odczytuje wartości składników pogody z urządzeń pomiarowych.	• na podstawie wartości poszczególnych składników pogody opisuje warunki pogodowe.	• przewiduje wartości składników pogody w zależności od sytuacji opisanych przez nauczyciela.
Mapa pogody w różnych porach roku	• przedstawia składniki pogody za pomocą symboli graficznych.	• odczytuje składniki pogody z mapy pogody.	• określa pogodę na podstawie mapy pogody wybranej części kraju.	• rozróżnia pory roku na podstawie wybranych map pogody.	• przedstawia mapę pogody na podstawie prognozy słownej.
Niebezpieczeństwa związane z pogodą	• wymienia niebezpieczeństwa związane z pogodą.	• opisuje, jak należy zachować się podczas burzy.	• opisuje, jak należy zachować się podczas wichury, ulewy i śnieżycy.	• opisuje zjawisko tęczy.	• opisuje zasadę działania piorunochronu.
Podsumowanie działu 2. Orientacja w terenie i pogoda	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 8–14.				

Dział 3. Ja i moje ciało (odpowiada treściom kształcenia z działu IV z *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*)

Organizm człowieka	• podaje przykłady narządów w organizmie człowieka oraz ich funkcje.	• wskazuje, że podstawowym elementem budującym organizm jest komórka; • wymienia główne układy narządów organizmu człowieka.	• omawia funkcje układów narządów w organizmie człowieka.	• rozpoznaje położenie układów i narządów na rycinach anatomicznych.	• opisuje hierarchiczność struktury organizmu.
Układ ruchu	• wymienia funkcje szkieletu; • wskazuje na planszy podstawowe części szkieletu; • określa rolę układu mięśniowego w organizmie.	• wskazuje dwa przeciwstawnie działające mięśnie, np. zginacz i prostownik przedramienia; • wskazuje na modelu szkieletu człowieka rodzaje połączeń kości.	• wymienia elementy składowe szkieletu człowieka; • wskazuje główne mięśnie organizmu człowieka.	• wyjaśnia, dlaczego mięśnie muszą pracować parami.	• omawia budowę i funkcjonowanie stawu.
Układ pokarmowy	• omawia rolę układu pokarmowego.	• wskazuje na schematach budowy układu pokarmowego tworzące go narządy i podaje ich nazwy.	• opisuje ogólnie przebieg procesów zachodzących w przewodzie pokarmowym człowieka.	• wymienia rodzaje zębów człowieka i podaje ich funkcje.	• opisuje rolę ślinianek, wątroby i trzustki.
Układ oddechowy	• omawia rolę układu oddechowego.	• wskazuje na schematach budowy układu oddechowego tworzące go narządy i podaje ich nazwy.	• uzasadnia, dlaczego oddychanie przez nos jest zdrowsze niż przez usta.	• opisuje proces wymiany gazowej zachodzący w płucach.	• wykazuje związek między budową a rolą krtani.
Układ krwionośny	• wymienia główne funkcje krwi.	• omawia rolę serca.	• opisuje rodzaje naczyń krwionośnych.	• na podstawie rycin omawia budowę serca.	• wyjaśnia, dlaczego krążenie krwi jest warunkiem życia człowieka.

Układ nerwowy	- wskazuje na planszy układ nerwowy; - nazywa podstawowe elementy układu nerwowego.	omawia rolę układu nerwowego w funkcjonowaniu organizmu.	omawia części układu nerwowego.	wymienia funkcje, jakie pełni mózg i mózdzek.	uzasadnia, dlaczego układ nerwowy odgrywa kluczową rolę w organizmie.
Układ rozrodczy	- wskazuje różnice w budowie komórki jajowej i plemnika, - podaje nazwy poszczególnych elementów budowy układu rozrodczego kobiety i układu rozrodczego mężczyzny.	określa rolę układu rozrodczego kobiety i układu rozrodczego mężczyzny.	wskazuje na planszy rozmieszczenie narządów rozrodczych kobiety i mężczyzny.	określa rolę poszczególnych narządów w układzie rozrodczym męskim i układzie rozrodczym żeńskim.	uzasadnia przystosowanie budowy układu rozrodczego męskiego i układu rozrodczego żeńskiego do pełnionych funkcji.
Zmiany zachodzące w okresie dojrzewania	opisuje zmiany zachodzące w organizmach dziewcząt i chłopców w okresie dojrzewania.	wyjaśnia, na czym polega dojrzewanie dziewcząt i chłopców.	wskazuje czynniki wpływające pozytywnie i negatywnie na rozwój organizmu w okresie dojrzewania.	charakteryzuje etap dojrzewania.	wyjaśnia, co to znaczy, że na dojrzewanie mają wpływ hormony.
Narządy zmysłów	- wymienia zmysły człowieka i wskazuje je na własnym organizmie; - podaje podstawowe zasady dbania o słuch i wzrok.	- opisuje rolę poszczególnych zmysłów w odbieraniu wrażeń ze środowiska zewnętrznego; - uzasadnia, dlaczego nie należy słuchać zbyt głośnej muzyki oraz korzystać zbyt długo z telefonów komórkowych.	- wyjaśnia, co to znaczy, że zmysły ulegają adaptacji; - podaje przykłady świadczące o ochronnym działaniu zmysłów dla organizmu.	uzasadnia, że zmysły chronią organizm przed niebezpiecznymi czynnikami zewnętrznymi.	opisuje rolę mózgu w odbieraniu wrażeń ze środowiska zewnętrznego przez narządy zmysłów.

Jak dbać o własne ciało i otoczenie?	• podaje zasady pielęgnacji skóry, włosów, zębów i paznokci.	• omawia znaczenie czystości odzieży, obuwia, bielizny i otoczenia dla utrzymania zdrowia; • podaje przykłady ubioru dostosowanego do pory roku i rodzaju pracy.	• wymienia substancje wydalone i wydzielane przez skórę. • opisuje poprawne zasady mycia zębów.	• wyjaśnia, dlaczego przestrzeganie higieny osobistej jest obowiązkiem każdego człowieka.	• proponuje i przeprowadza doświadczenie przedstawiające niszczenie szkliwa nazębnego.
Podsumowanie działu 3. Ja i moje ciało	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 16–25.				
Dział 4. Ja i moje otoczenie (odpowiada treściom kształcenia z działu V z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
Świat substancji	• wymienia trzy podstawowe grupy ciał stałych w zależności od ich właściwości fizycznych.	• wymienia trzy stany skupienia substancji.	• opisuje trzy stany skupienia substancji w zależności od ułożenia drobin oraz możliwości ich przemieszczania się.	• uzasadnia, dlaczego przykładowe ciało zostało wykonane z danej substancji.	• opisuje właściwości ciała w zależności od rodzaju substancji, z jakiej zostało wykonane.
Niebezpieczne substancje	• odróżnia środki szkodliwe po oznaczeniach na opakowaniu lub etykiecie.	• na podstawie instrukcji omawia sposób posługiwania się środkami czystości.	• uzasadnia celowość umieszczania symboli ostrzegawczych na produktach szkodliwych.	• interpretuje szkodliwość produktu oznaczonego kilkoma piktogramami ostrzegawczymi.	• określa szkodliwe dla zdrowia skutki działania preparatów drażniących, żrących, wybuchowych i toksycznych.
Uszkodzenia ciała	• wskazuje sposoby postępowania podczas opatrywania otarcia lub skaleczenia; • opisuje sposoby zabezpieczania ciała przed skutkami nadmiernego	• podaje przyczyny uszkodzeń skóry; • opisuje objawy złamania kości.	• podaje zasady właściwego postępowania w wypadku pogryzienia przez zwierzę.	• podaje różnice między zwichnięciem a złamaniem; • wyjaśnia, dlaczego nie należy opalać się bez właściwego zabezpieczenia skóry.	• wymienia rodzaje uszkodzeń ciała i opisuje sposoby udzielania pierwszej pomocy.

	promieniowania słonecznego.				
Choroby zakaźne i zapobieganie im	• wyjaśnia, co to są choroby zakaźne; • opisuje podstawowe sposoby zapobiegania chorobom zakaźnym.	• uzasadnia konieczność zasięgnięcia porady lekarskiej w przypadku zachorowania na chorobę zakaźną; • podaje przykłady chorób zakaźnych człowieka i dróg zakażenia się nimi.	• wskazuje przykłady chorób bakteryjnych i wirusowych; • uzasadnia celowość wykonywania szczepień ochronnych.	• opisuje objawy wybranych chorób zakaźnych.	• omawia ogólnie zasadę działania szczepionki.
Niebezpieczne organizmy	• wymienia typowe objawy alergii; • opisuje zachowania chroniące człowieka przed zakażeniem się grzybicą.	• podaje przykłady zwierząt jadowitych.	• podaje przykłady roślin mogących wywołać alergię u ludzi.	• wyjaśnia, dlaczego w kontaktach ze zwierzętami należy zachować szczególną ostrożność.	• wyjaśnia, co oznaczają pojęcia: <i>alergia, alergolog</i>.
Uzależnienia	• wskazuje sposoby odmawiania propozycjom picia alkoholu, palenia tytoniu i zażywania narkotyków.	• wymienia sytuacje, w których należy powiedzieć <i>nie</i>; • wyjaśnia, co to jest uzależnienie.	• podaje przykłady zachowań asertywnych wobec presji otoczenia; • wyjaśnia, dlaczego znajomości zawarte przez internet mogą być niebezpieczne.	• opisuje skutki działania nikotyny na organizm człowieka.	• uzasadnia konieczność zachowania postawy antyalkoholowej i antynikotynowej.
Zdrowy styl życia	• wymienia podstawowe zasady zdrowego stylu życia; • podaje przykłady potraw, których powinna się wystrzegać osoba prowadząca zdrowy styl życia;	• opisuje zasady zdrowego stylu życia; • wyjaśnia, dlaczego należy zachować postawę asertywną w sytuacji bycia namawianym do zapalenia papierosa, wypicia	• uzasadnia stwierdzenie: <i>Ruch i umiejętność odpoczynku są bardzo ważne dla organizmu</i>.	• wyjaśnia, dlaczego bycie zycziwym dla innych ma wpływ na zdrowie człowieka; • uzasadnia stwierdzenie: <i>Zdrowie w dużej</i>	• wyjaśnia, jak rozumie stwierdzenie: <i>Wytaczaj sobie realistyczne cele życiowe i wytrwale dąż do ich osiągnięcia</i>.

	wymienia czynniki mające szkodliwy wpływ na organizm człowieka.	alkoholu lub spróbowania narkotyków.		<i>mierze zależy od nas samych.</i>	
Podsumowanie działu 4. Ja i moje otoczenie	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 27–33.				
iał 5. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy (odpowiada treściom kształcenia z działu VI z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
Przyroda ożywiona i nieożywiona. Rodzaje skał	- podaje przykłady elementów przyrody ożywionej i nieożywionej; - wymienia rodzaje skał (lite, luźne i zwięzłe).	- wyjaśnia, co to są skały i minerały; - odróżnia skały lite od pozostałych, rozpoznaje granity i piaskowce.	- rozpoznaje w krajobrazie elementy przyrody ożywionej i nieożywionej; - charakteryzuje różne rodzaje skał i rozpoznaje je; - wyjaśnia, co to są surowce mineralne, podaje ich podział.	- podaje przykłady gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych; - podaje przykłady surowców jubilerskich.	- opisuje pochodzenie skał; - wyjaśnia powstawanie skał osadowych; - dokumentuje skały w najbliższej okolicy (fotografuje, opisuje, wyjaśnia różnice między nimi).
Formy ukształtowania powierzchni Ziemi	- wymienia formy ukształtowania terenu; - wskazuje, które z form są wklęsłe, a które wypukłe (na fotografiach, modelach lub w terenie).	rozpoznaje na ilustracjach i nazywa poszczególne formy ukształtowania terenu.	- wskazuje i nazywa elementy pagórka; - rozpoznaje zbocza łagodne i strome; - wskazuje na modelu i nazywa elementy doliny rzecznej.	rozpoznaje i nazywa elementy doliny rzecznej w terenie.	- charakteryzuje poszczególne formy ukształtowania terenu; - rozpoznaje w terenie formy terenu i wykonuje ich dokumentację fotograficzną.
Warunki życia na lądzie	wymienia najważniejsze cechy środowisk lądowych.	podaje przykłady sposobów przetrwania zimy przez rośliny i zwierzęta.	podaje przykłady przystosowań roślin do warunków suchych i wilgotnych.	podaje przykłady roślin światłolubnych i ceniolubnych.	wykazuje związek budowy zwierząt z przystosowaniem do życia na różnych podłożach.

Organizmy najbliższej okolicy	• rozpoznaje pospolite drzewa, krzewy i rośliny zielne występujące w najbliższej okolicy; • rozpoznaje pospolite zwierzęta występujące w najbliższej okolicy.	• wskazuje różnice między drzewem iglastym a drzewem liściastym; • wyjaśnia, czym różni się drzewo od krzewu i rośliny zielnej; • wskazuje pień i koronę drzewa.	• podaje przykłady bylin występujących w najbliższej okolicy.	• podaje, które rośliny są nazywane bylinami.	• podaje różnice między roślinami jednorocznymi, dwuletnimi i wieloletnimi.
Las jako środowisko życia organizmów	• wyjaśnia, co to jest las; • wymienia funkcje lasu; • podaje podstawowe zasady zachowania się w lesie.	• omawia znaczenie tablic informacyjnych umieszczanych przy wejściu do lasu.	• wyjaśnia różnice między lasem liściastym, iglastym i mieszanym.	• wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>buczyna, bór, las mieszany</i>.	• prezentuje samodzielnie opracowany regulamin zachowania się w lesie.
Organizmy różnych warstw lasu	• wymienia warstwy roślinności w lesie; • podaje przykłady grzybów jadalnych, niejadalnych i trujących.	• podaje przykłady roślin tworzących poszczególne warstwy lasu.	• opisuje temperaturę powietrza, wilgotność i nasłonecznienie występujące w poszczególnych warstwach lasu; • opisuje, jak można poznawać las za pomocą różnych zmysłów.	• wyjaśnia, dlaczego rośliny runa leśnego kwitną wczesną wiosną; • wyjaśnia znaczenie ściółki leśnej dla życia w lesie.	• omawia przystosowania roślin w poszczególnych warstwach lasu do panujących tam warunków.
Sposoby odżywiania się organizmów	• rozróżnia cudzożywny i samożywny sposób odżywiania się organizmów.	• podaje przykłady znaczenia roślin w przyrodzie i życiu człowieka.	• uzasadnia, że człowiek jest organizmem cudzożywным.	• uzasadnia, że rośliny to organizmy samożytne.	• opisuje ogólnie proces fotosyntezy.
Przystosowania organizmów	• na wybranych przykładach przedstawia przystosowania	• wykazuje różnorodność sposobów polowania	• uzasadnia, że budowa roślin stanowi przystosowanie	• podaje przykłady przystosowań zwierząt	• wykazuje związek między budową przewodu pokarmowego roślinożerców a spożywanym przez nich pokarmem.

do zdobywania pokarmu	zwierząt roślinożernych i mięsożernych do zdobywania pokarmu.	zwierząt mięsożernych.	do samożywego odżywiania się.	do odżywiania się pokarmem płynnym.	
Łąka jako środowisko życia organizmów	• podaje przykłady wykorzystywania łąk przez człowieka.	• rozpoznaje typowe rośliny łąkowe.	• rozpoznaje zwierzęta żyjące na łące.	• rozróżnia rośliny jednoroczne i byliny.	• rozróżnia łąki naturalne i stworzone przez człowieka.
Rośliny uprawne	• wymienia produkty otrzymywane z poszczególnych zbóż; • wymienia produkty otrzymywane z ziemniaków i buraków cukrowych.	• rozpoznaje zboża uprawiane w Polsce; • nazywa rośliny oleiste; • podaje przykłady roślin warzywnych.	• określa cel tworzenia pól uprawnych; • opisuje zastosowanie i wykorzystanie różnych rodzajów i różnych części roślin.	• wskazuje różnice między polem uprawnym a łąką; • opisuje wykorzystanie i zastosowanie roślin włóknodajnych.	• wyjaśnia, co to są rośliny zbożowe, okopowe, oleiste.
Wody stojące i płynące	• wymienia wody występujące w najbliższej okolicy; • podaje przykłady wód płynących i stojących.	• podaje przykłady zbiorników sztucznych i naturalnych; • omawia wykorzystanie wód płynących i stojących.	• wyjaśnia pojęcia: <i>bagno, staw, jezioro</i>; • wyjaśnia, co to jest źródło i ujście rzeki; • opisuje rzekę w najbliższej okolicy.	• rozpoznaje w terenie wody powierzchniowe w najbliższej okolicy i podaje ich nazwy; • wyjaśnia, co to jest nurt rzeki; • opisuje naturalne i sztuczne zbiorniki wodne i rozpoznaje je w terenie.	• charakteryzuje wpływ różnych czynników na wody powierzchniowe; • opisuje skutki powodzi; • opisuje działalność rzeki (żłobienie koryta, podmywanie brzegów, transport piasku i inne).
Warunki życia w wodzie	• wymienia korzyści, jakie daje organizmom środowisko wodne.	• wskazuje najważniejsze przystosowania ryb do życia w środowisku wodnym.	• wykazuje różnice w warunkach życia w wodzie i na lądzie.	• opisuje ogólnie proces wymiany gazowej u ryby.	• wyjaśnia zasadę działania pęcherza pławnego.

Organizmy słodkowodne	• podaje przykłady ryb słodkowodnych występujących w Polsce.	• podaje przykłady słodkowodnych zwierząt (innych niż ryby) żyjących w Polsce.	• omawia strefy występowania roślin w jeziorze.	• określa, czym jest plankton i jakie jest jego znaczenie.	• na wybranych przykładach przedstawia przystosowania roślin do życia w wodzie.
Podsumowanie działu 5. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 35–47.				
Dział 6. Krajobraz najbliższej okolicy (odpowiada treściom kształcenia z działu VII z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
Wpływ działalności człowieka na krajobraz	• opisuje dzisiejszy wygląd krajobrazu w mieście i na wsi; • wymienia obiekty budowlane wykonane przez człowieka wpływające na krajobraz.	• opisuje, jak wyglądał krajobraz przed setkami lat (na podstawie ryciny) i czym zajmowali się ludzie; • omawia, jakie zmiany krajobrazu następowały w ciągu stuleci pod wpływem działalności człowieka.	• wyjaśnia, dlaczego krajobrazów naturalnych na Ziemi jest niewiele; • porównuje krajobraz miejski i wiejski; • opisuje krajobrazy zdewastowane przez człowieka, np. tereny kopalń odkrywkowych.	• podaje przykłady krajobrazów naturalnych i uzasadnia ich zakwalifikowanie do danego typu krajobrazów; • wyjaśnia, dlaczego krajobraz rolniczy zalicza się do krajobrazów częściowo przekształconych.	• podaje przykłady zmian krajobrazu na skutek gwałtownego rozwoju przemysłu w XIX w.; • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja krajobrazu.
Krajobraz wsi i miasta	• wymienia składniki krajobrazu wiejskiego i miejskiego.	• charakteryzuje krajobraz wiejski i miejski.	• uzasadnia zależność krajobrazu rolniczego od pór roku.	• porównuje krajobrazy rolnicze nizinne i górskie; • porównuje krajobrazy dużego i małego miasta.	• definiuje pojęcia: <i>krajobraz rolniczy</i> i <i>krajobraz miejski</i>.
Krajobraz antropogeniczny	• podaje przykłady krajobrazów antropogenicznych; • wymienia składniki krajobrazu	• opisuje elementy krajobrazu antropogenicznego w najbliższej okolicy.	• opisuje wybrany typ krajobrazu antropogenicznego.	• uzasadnia przywracanie wartości użytkowych i przyrodniczych	• wyjaśnia różnice między pojęciami <i>rewitalizacja</i> i <i>rekultywacja</i>.

	antropogenicznego w najbliższej okolicy.			terenom zdegradowanym.	
Krajobraz okolicy dawniej i dziś	wymienia składniki krajobrazu najbliższej okolicy.	rozdziela aktualne i dawne elementy krajobrazu najbliższej okolicy.	opisuje krajobraz najbliższej okolicy.	wyjaśnia pochodzenie nazwy swojej miejscowości.	prezentuje krajobraz okolicy na nośnikach cyfrowych.
Obiekty chronione w najbliższej okolicy	- wymienia formy ochrony przyrody w Polsce; - podaje przykład parku narodowego położonego najbliżej miejsca zamieszkania i wskazuje go na mapie; - opisuje podstawowe zasady zachowania się na terenie parku narodowego; - podaje możliwości ochrony przyrody przez ucznia klasy 4.	- charakteryzuje sposoby ochrony przyrody w Polsce, - wyjaśnia co oznacza skrót LOP.	- podaje przykłady rezerwatów przyrody i pomników przyrody w Polsce; - wskazuje miejsca w najbliższej okolicy zasługujące na ochronę i uzasadnia swój wybór.	opisuje zadania szkolnego koła Ligi Ochrony Przyrody.	uzasadnia, że ochrona przyrody ma w Polsce długą tradycję.
Podsumowanie działu 6. Krajobraz najbliższej okolicy	kazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 49–53.				

